

Psychologické determinanty aktivity a participácie detí a adolescentov so zdravotným postihnutím vzdelávaných v integrovanom/inkluzívnom prostredí

VEGA 1/0620/16

Riešiteľské pracoviská: PdFUK BA, Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV

Vedúci projektu: doc. PhDr. Marian Groma, PhD.

VÝCHODISKÁ

- * Projekt bol orientovaný na výskum psychologických determinantov aktivity a participácie u detí a adolescentov so zdravotným postihnutím, ktorí sú vzdelávaní v integrovaných/inkluzívnych podmienkach.
- * Sústredil sa na bariéry a facilitátory aktivity a participácie z pohľadu samotných jednotlivcov s postihnutím a osôb z ich blízkeho sociálneho prostredia.
- * Pri hodnotení výskum vychádzal z Medzinárodnej klasifikácie funkčnej schopnosti, dizability a zdravia: verzie pre deti a mládež, ktorá reprezentuje biopsychosociálny prístup.
- * Biopsychosociálny prístup vyzdvihuje plnú inklúziu jednotlivca do spoločnosti a zdôrazňuje aktivitu a participáciu ako dôležité komponenty funkčnej schopnosti jednotlivca.
- * Projekt vychádzal z predpokladu, že psychologická analýza prispeje k identifikácii determinantov aktivity a participácie a umožní objasniť podmienky pre podporu aktivity, participácie a rozvoja funkčných schopností detí a adolescentov s postihnutím.

VEDECKÉ CIELE

Vymedzenie relevantných konštruktov výskumu a ich operacionalizácia v kontexte aktuálnych teórií a modelov.

Zostavenie súboru psychologických metód korešpondujúcich s kvalifikátormi aktivity a participácie v rôznych životných situáciách u detí a adolescentov so zdravotným postihnutím.

Identifikácia facilitátorov a bariér aktivity a participácie detí a adolescentov so zdravotným postihnutím v podmienkach integrovaného/inkluzívneho vzdelávania aj v širšom sociálnom prostredí.

Deskripcia a analýza facilitátorov a bariér aktivity a participácie z hľadiska faktorov prostredia (fyzické prostredie, sociálne prostredie, postoje a i.) špecificky vo vzťahu k druhu zdravotného postihnutia.

VÝSKUMNÉ METÓDY

Teoretický rámec projektu napomohol aplikovať relevantné psychologické testové diagnostické metódy. Umožnil výber výskumných nástrojov hodnotiacich aktivitu a participáciu, z ktorých dva boli so súhlasom ich autorov výskumne použité v slovenskej jazykovej adaptácii - Škála participácie detí a adolescentov (The Child and Adolescent Scale of Participation – CASP (Bedell, 2011) a dotazník Hodnotenie životných návykov pre deti – Assessment of Life Habits for Children - LIFE-H for Children 5-13, 1.0 (Fougeyrollas, Noreau, Lepage, et al. 2003).

Na hodnotenie postojov k žiakom so zdravotným postihnutím a postojom k inklúzii boli vypracované dotazníky a použitá metóda sémantického diferenciálu. Pohľad rodičov na inklúziu žiakov so zdravotným postihnutím a aktivitu a participáciu detí s postihnutím bol skúmaný prostredníctvom semištrukturovaného rozhovoru.

VÝSLEDKY

(postoje k integrácii/inklúzii, postoje k žiakom s postihnutím)

- * Aktuálny a súčasne kritický pohľad na proces „od integrácie k inklúzii“, je poznačený kontroverziou v možnostiach docieľiť stav inklúzie.
- * Analýza pohľadov učiteľov na inklúziu bola podkladom pre výskum postojov učiteliek a učiteľov bežných a špeciálnych škôl k integrovanému/inkluzívnemu vzdelávaniu a vnímaniu žiakov so zdravotným postihnutím týmito učiteľkami a učiteľmi.
- * Ako učitelia z bežných aj zo špeciálnych škôl vnímajú žiaka so zdravotným postihnutím naznačujú aj reprezentácie pojmu 'žiak so zdravotným postihnutím' v dimenziách sémantického priestoru. V dimenzii 'aktivita' sa učitelia zo špeciálnych škôl mierne prikláňali k negatívnemu hodnoteniu. Učitelia z bežných aj špeciálnych škôl vnímajú pozitívnejšie žiaka so zdravotným postihnutím vo voľnom čase, čo môže naznačovať, že predpokladajú rezervy v potenciáli a v aktivite týchto žiakov.

VÝSLEDKY

(aktivita a participácia detí so ZP)

O aktivite a participácii detí a dospelých so zdravotným postihnutím vypovedajú výskumné dáta získané na vzorkách so sluchovým, mentálnym, zrakovým, telesným a kombinovaným postihnutím.

U detí s poruchou sluchu z prostredia špeciálnej školy, rodičovskej komunity a klinického prostredia sa ukázalo vysoké hodnotenie participácie rodičmi v skupine integrovaných žiakov, ako aj žiakov navštevujúcich špeciálnu školu. Dominovala oblasť školskej participácie a domáca účasť. Ako významný faktor ovplyvňujúci participáciu žiakov špeciálnej školy sa ukázal stupeň sluchovej poruchy.

Ako facilitujúce faktory sa ukázali aj osobnostné charakteristiky dieťaťa (temperament, osobnosť). Z faktorov prostredia sa v individuálnej rovine ukázalo, že postoje, podpora a vzťahy môžu pôsobiť ako facilitátory i bariéry.

Úroveň participácie u detí a dospelých so zrakovým, telesným a kombinovaným postihnutím súvisí so stupňom a typom postihnutia.

U detí s mentálnym postihnutím sa ukázali viaceré faktory týkajúce sa ich funkčnej schopnosti a prostredia. Medzi bariérami vyplývajúcimi z funkčných schopností detí rodičia uvádzali nedostatočný odhad nebezpečenstva, dôverčivosť voči neznámym ľuďom a komunikačné problémy, ktoré limitujú samostatnosť dieťaťa. Významnú facilitačnú úlohu zohráva podpora rodiny a blízkeho sociálneho okolia aj vo forme rodičovských skupín.

PUBLIKAČNÉ VÝSTUPY

Výstupom z riešeného projektu je 25 publikácií v kategórii A, ktoré sa týkajú rôznych foriem zdravotného postihnutia detí a adolescentov, ich aktivít a participácie, postojov učiteľov k inkluzívnemu (integrovanému) vzdelávaniu a súčasného stavu inklúzie.